

Monteverdi's

Mariavespers

Margaretha Consort
o.l.v. **Jos van Veldhoven**

9 mei
Zwolle

10 mei
Coevorden

11 mei
Leeuwarden

12 mei
Wijk bij Duurstede

PROGRAMMA

1 **VERSICULUM** – Deus in adiutorium (Ps. 70:2)
INGRESSUS – Domine, ad adiuvandam (Ps. 70:2)

2 **ANTIFOON** – Dum esset rex (Hooglied 1:11)
PSALM – Dixit Dominus (Psalm 110)
MOTET – Nigra sum Hooglied 1:5)

3 **ANTIFOON** – Laeva eius (Hooglied 2:6)
PSALM – Laudate Pueri(Psalm 113)
MOTET – Pulchra es (Hooglied 6:4,5)

4 **ANTIFOON** – Nigra su(Hooglied 1 :5)
PSALM – Laetatus sum(Psalm 122)
MOTET – Duo Seraphim(Jesaja 6:3, 1 Joh. 5:7)

5 **ANTIFOON** – Iam hiens transiit (Hooglied 2 :10)
PSALM – Nisi Dominus (Psalm 127)
MOTET – Audi Coelum

6 **ANTIFOON** – Speciosa facta est (Hooglied 7:6)
PSALM – Lauda Jerusalem (Psalm 147:12 ev)

PAUZE

7 **SONATA XIV** (Giovanni Gabrieli)

8 **CAPITULUM** – Ab initio (Jezus Sirach 24:10)
HYMNE – Ave Maris Stella
VERSICULUM – Dignare me

9 **ANTIFOON** – Beatam me dicent(Lucas 1:48)
MAGNIFICAT (Lucas 1:46-56)
SONATA Sopra Sancta Maria
ORATIO (Missale Romanum)
BENEDICTIO (Missale Romanum)

VOORWOORD

Hartelijk welkom bij het Margaretha Consort en bij deze uitvoering van de Mariavespers van Monteverdi. Misschien hoort u het werk vandaag voor het eerst. Het kan ook zijn dat u thuis zes verschillende opnames hebt. Of iets er tussenin. Allemaal welkom en we hopen u vandaag zowel een bijzondere eerste als zevende indruk te bezorgen.

De Mariavespers klinken namelijk nooit hetzelfde. Weliswaar staan de noten die Claudio Monteverdi componeerde vast, maar die noten kunnen op heel veel verschillende manieren worden uitgevoerd en je hebt als uitvoerenden vele keuzes.

Zeker is dat deze muziek, die al meer dan 400 jaar oud is, nog altijd actueel is en niets aan kippenvel heeft ingeboet. Met de haast paradoxale mengeling van opera en drama versus introversie, inkeer en ontspanning blijft het balanceren en jongleren op de snijpunten. Het is vanavond aan het Margaretha Consort en dirigent Jos van Veldhoven om de goede balans te zoeken tussen momenten van vreugde en vrolijkheid en de vele rustpunten in de prachtige reine akkoorden.

De Mariavespers die moet je tenminste één keer in je leven live hebben meegemaakt. Wat dat betreft zit u hier vandaag goed.

Een fijn concert gewenst!

Marit Broekroelofs

MARGARETHA CONSORT

Het Margaretha Consort werd in 2009 opgericht door celliste en artistiek leider Marit Broekroelofs. Dit gespecialiseerde oude muziekensemble heeft een kleine kernbezetting die voor grotere projecten wordt uitgebreid met extra instrumentalisten en zangers. De zorgvuldig geselecteerde cast van deze Maria-vespers bestaat uit een bont gezelschap van fantastische barokspecialisten uit heel Europa. Samen hebben we een intensief repetitietraject van een aantal dagen gehad waarin we nader tot elkaar en de muziek zijn gekomen en we geprobeerd hebben de emotie in de muziek en de betekenis van de tekst samen te beleven. In de vervulling van onze artistieke taak zullen we als dirigent, zangers en musici die ervaringen ongetwijfeld meenemen.

MARGARETHA CONSORT O.L.V. JOS VAN VELDHOVEN

Sopraan	• Marjon Strijk • Kristen Witmer
Alt	• Daniel Elgersma • Helena Poczykowska
Tenor	• Carlos Monteiro • Kevin Skelton • Simon Wall
Bas	• David McCune • Gunther Vandeven
Viool	• Mimi Mitchell • Cecilia Clares Clares
Viola da gamba	• Ricardo Rodríguez Miranda • Marike Tuin
Cello	• Marit Broekroelofs
Violone	• Margaret Urquhart
Dulcian	• Inga Maria Klaucke
Cornetto	• Anna Schall • Martin Bolterauer
Trombone	• Matthijs van der Moolen • Henry van Engen • Joost Swinkels
Orgel	• Jorge Lopez-Escribano
Theorbe	• David Mackor • Manou Schreiner

JOS VAN VELDHOVEN

De Mariavespers van Claudio Monteverdi nemen in het muzikale hart van Jos van Veldhoven een heel speciale plek in: *“Daar kun je me midden in de nacht voor wakker maken!”*

Van Veldhoven was jarenlang verbonden aan de Nederlandse Bachvereniging, waar dit werk met enige regelmaat op de lessenaar stond. *“De partituur is een meesterlijke collectie vol vragen en onduidelijkheden dat niet zomaar al zijn geheimen los laat ... maar elke noot is raak!”*

Meer dan 400 jaar oud, zorgt de muziek nog altijd voor momenten met kippenvel bij het publiek en valt er vaak een stilte na afloop van het concert. Van Veldhoven gaat ook nu op zoek naar wat dat nou is, dat de Mariavespers zulke geweldige, tijdloze muziek maakt die nooit verveelt. Is het de wonderlijke mix van verstilde renaissancemuziek en extraverte barok? Zijn het de bijzondere instrumenten als theorbé's en cornetti of is het toch de menselijke stem die de vele emoties oproepen? Is het de meesterhand van Monteverdi of zijn het zijn vondsten in de nieuwe stijl die barok heet?

Jos van Veldhoven werkte in 2022 voor het eerst met het Margaretha Consort samen in een programma met muziek van Rosenmüller en Giovanni Legrenzi. Hij voelt zich, mede door de artistieke verwantschap met Marit Broekroelofs, zeer thuis bij het ensemble en is vol inspiratie om samen deze eeuwenoude muzikale schatten te laten herleven! *“Het Margaretha Consort is wat mij betreft als geen ander in staat om de bijzondere partituur van de Mariavespers tot leven te brengen. De vroege 17e eeuw is als het ware hun huiskamer. Dit ensemble heeft al vele bijzondere programma's met repertoire uit de 16e en 17e eeuw gerealiseerd en het is een feest om met hen aan de Mariavespers te werken!”*

MARIT BROEKROELOFS

De allereerste keer Mariavespers, dat was een onuitwisbare ervaring voor artistiek leider Marit Broekroelofs.

“Ik herinner me vooral de totale overdondering, én het rode haar van de celliste, dat was ongeveer het enige dat ik zag”.

Broekroelofs is niet over één nacht ijs gegaan met deze partituur. Het duurde na die eerste keer nog achttien jaar voor ze er, naar eigen zeggen, zelf aan toe was dit werk te programmeren.

“Ja, zoveel tijd had ik blijkbaar nodig om daaraan toe te geraken, voor ik mezelf in staat achtte om het overtuigend te doen en ik vond dat ik iets toe te voegen had. En ja, daar moet je de partituur heel goed voor kennen, en er jaren op studeren. En dat heb ik gedaan”. Marit Broekroelofs richtte het Margaretha Consort op in 2009 en heeft vanaf het begin de artistieke en zakelijke leiding. Haar ideaal met dit ensemble: de allermooiste muziek maken, meestal uit de vroeg-17e eeuw, samen met fijne collega's, en daarbij naast bekend werk ook onbekende schatten voor het voetlicht halen. Broekroelofs is naast fijnzinnig vooral ook eigenzinnig: zij houdt niet van het standaard verhaal.

“Vandaar dat ik ook achttien jaar doe over zo'n Mariavespers-partituur. Maar dat is enorm bevredigend, want het wordt alleen maar boeiender en mooier. Met dit stuk ben je eigenlijk nooit klaar, je blijft doorontwikkelen en je komt steeds weer nieuwe dingen tegen die je de vorige keer nog niet zag”.

CLAUDIO MONTEVERDI

Claudio Monteverdi (1567-1643) was in de veertig toen hij een bundel muziek publiceerde met daarin onder andere de Mariavespers die u vandaag hoort. Eigenlijk was het een soort open sollicitatie, want Monteverdi aasde op een post in de San Marco in Venetië. Hij droeg de bundel muziek daarom op aan Paus Paulus V en bracht het vervolgens hoogstpersoonlijk bij hem langs in Rome. Maar helaas ... de paus was geenszins onder de indruk - deze nieuwe muziek was veel te modern - en Monteverdi keerde met de staart tussen de benen terug naar Mantua.

Dat pioniers met hun nieuwe ideeën niet altijd meteen worden verwelkomd, weten we. Maar intussen weten we ook dat Monteverdi met zijn Mariavespers een weergaloze prestatie heeft geleverd die zijns gelijke niet kent. De verzameling laat een grote veelkleurigheid zien met allemaal verschillende compositorische technieken. Van 'ouderwetse' gregoriaanse psalmodieën tot avant-gardistische solozang, dubbelkorigheid en concertante instrumentale muziek. Zoveel verschillende stijlen en toch een eenheid omdat ze zijn samengebracht in de vesperliturgie, het kerkelijke avondgebed.

En precies deze combinatie van factoren maakt de Mariavespers enig in zijn soort. De vaste structuur van vijf psalmen en een magnificat is vastgehouden, en Monteverdi voegde daar nog vier solomotetten en een instrumentale sonate aan toe.

Die solo-motetten laten zien wat de moderne, virtuoze stijl was die Monteverdi introduceerde. Zijn motto was "*eerst de woorden, dan de muziek*", dus de muziek moest radicaal in dienst staan van de expressie van de tekst, in plaats van andersom zoals in de renaissance de gewoonte was. Door op deze manier te componeren kreeg je als zanger opeens de vrijheid, van retorische declamatie tot muzikale verbeelding van de tekst. Monteverdi verhief dat laatste tot kunst en u gaat dat vandaag horen: de meest vreemdsoortige versieringen, adembenemende en ingewikkelde ornamenten, zeer virtuoos geschreven muziek... maar altijd in dienst van de tekst.

Wat instrumenten betreft ziet u een hele verzameling op het podium. Het eerste dat opvalt is dat links de strijkers staan en zitten, en rechts van de dirigent de blazers. Dit zorgt voor een soort 17^e eeuwse stereo effect. Vervolgens zijn het allemaal instrumenten uit de periode waarin deze muziek is ontstaan (1610). Instrumenten die je niet in een symfonieorkest tegenkomt: viola da gamba's, violone, dulciaan, cornetto's en theorbes.

Er is voor het uitvoeren van de Mariavespers heel veel te kiezen. Monteverdi schrijft soms heel specifiek hoe hij het wil hebben, maar veel vaker staat er gewoon "met 6 instrumenten" en dan is het de artistieke vrijheid van de uitvoerenden om dat te instrumenteren. In Monteverdi's tijd kwam het er vaak gewoon op neer dat je het moest doen met wie en wat voorhanden was. Het geluk was dat musici uit die tijd vaak meer dan één instrument bespeelden en dus ook konden wisselen. Zo staat er in de partituur bijvoorbeeld bij een paar maten expliciet "blokfluit" geschreven. Maar daar zaten echt geen blokfluitspelers de hele middag te wachten op die paar maten. Hier kunnen we dus uit opmaken dat twee musici uit het orkest voor die maten even hun blokfluit uit de binnenzak haalden om die passage te spelen, en zo zal het vandaag bij ons ook gaan.

De verschillende delen van de Mariavespers worden soms voorafgegaan door gregoriaanse antifonen. Dat is heel tijdeigen en Monteverdi heeft het niet eens nodig gevonden om op te schrijven. Het was een gewoonte, niet alleen om de toon aan te geven maar vooral ook om even weer te focussen op de nieuwe psalm die komen ging.

En focus, dat is steeds, bij ieder deel weer nodig. Zoveel impulsen, zoveel rijkdom, zoveel beleving... Daarom mag er wat ons betreft in de Mariavespers geen spoor zijn van haast. Het vinden van die balans is de uitdaging, en als die goed is, dan schittert de overrompelend fraaie muziek van Claudio Monteverdi als nooit tevoren!

Het Margaretha Consort en Jos van Veldhoven willen u de komende anderhalf uur meenemen naar de rust van een ander tijdperk. We zijn allemaal hier gekomen vanuit onze snelle wereld, en nu gunnen we het onszelf en elkaar om even stil te staan, als het ware de geest van de componist te eerbiedigen en iets van de rust van dat andere tijdperk te vinden.

TEKSTEN & VERTALINGEN

Aan het begin van iedere kerkdienst wordt God aangeroepen en om hulp gevraagd. Hier horen we het eerste vers uit Psalm 70. De celebrant (voorganger) zet in met de gregoriaanse voorzang *God, kom mij te hulp!* en vervolgens barst het los: *Heer, haast u mij te helpen!* Boven een krachtig herhaald akkoord van de zangers horen we de feestelijke toccata uit Monteverdi's opera *L'Orfeo*... Wat een vondst en wat een magistrale opening van deze Mariavespers ...!

VERVICULUM

Deus, in adiutorium meum intende!

God, kom mij te hulp!

DOMINE AD ADIUVANDUM

Domine ad adiuvandum me festina!

Gloria Patri et Filio

et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio

et nunc et semper

et in saecula saeculorum.

Amen

Alleluia

Heer, haast u mij te helpen!

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.

Zoals het was in het begin

En nu, en altijd

tot in de eeuwen der eeuwen

Amen

Halleluja

De liturgie voor een vesperdienst, vanouds het getijdegebed aan het eind van de middag, heeft altijd een vast raamwerk van vijf psalmen en een Magnificat (lofzang van Maria). Welke vijf psalmen dat zijn, hangt af van de tijd van het kerkelijk jaar of de gelegenheid. De eerste psalm is in elk geval altijd gelijk: *Dixit Dominus*, psalm 109 (in onze telling 110).

Na de antifoon uit Hooglied, over de koning op zijn rustbed, gaat ook deze psalm over een koning, over de Messias die wordt verwacht, in de profetieën aangeduid als koning en priester. De toon wordt daarmee gezet, namelijk: Jezus is Messias, ook in een vesperdienst die speciaal aan Maria is gewijd. Monteverdi heeft deze psalmtekst voor 6 zangstemmen gezet, die naar believen door 6 instrumenten worden versterkt, twee keer onderbroken door instrumentale ritornello's. De afsluitende doxologie, ingezet door de celebrant, eindigt vervolgens in alle uitbundigheid: Zoals het was, zo zal het tot in eeuwigheid zijn.

ANTIFOON

Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suavitatis.

Nu mijn koning op zijn rustbed ligt,
geurt mijn nardus zoet.

DIXIT DOMINUS

Dixit Dominus Domino meo:
Sede a dextris meis:
Donec ponam inimicos tuos,
scabellum pedum tuorum.

De Heer sprak tot mijn Heer:
zit aan mijn rechterhand,
ik maak van je vijanden
een rustbank voor je voeten.

Virgam virtutis tuae
emittet Dominus ex Sion:
dominare in medio inimicorum tuorum.

De scepter van de macht
zal vanuit Sion komen,
je zult heersen over je vijanden.

Tecum principium in die virtutis tuae
in splendoribus sanctorum,
ex utero ante luciferum genui te.

Iedereen zal klaarstaan op de heilige berg
als je ten strijde trekt,
vroeg in de morgen, als er nog dauw hangt.

Iuravit Dominus,
et non poenitebit eum:
Tu es sacerdos in aeternum
secundum ordinem Melchisedech.

Dominus a dextris tuis,
confregit in die irae suae reges.

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas,
conquassabit capita in terra multorum.

De torrente in via bibet:
propterea exaltabit caput.

Gloria Patri et Filio
et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio et nunc et semper,
et in saecula saeculorum.
Amen

De Heer heeft gezworen,
en hij komt nooit op een eed terug:
Jij zult een priester zijn
zoals Melchizedek.

De Heer strijdt naast jou
en stoot machthebbers van de troon.

Hij zal de volken berechten
en vijanden overwinnen, overal op aarde.

Onderweg drinkt hij uit de beek
om dan het hoofd weer op te heffen.

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin
En nu, en altijd tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

Het eerste solomotet uit de vespercollectie is een voorbeeld van de nieuwe stijl die Monteverdi introduceerde. De woorden zijn het belangrijkste, en de muziek moet die woorden benadrukken. Meteen in de eerste noten hoor je al hoe dat werkt: *Nigra*, zwart, heeft lage noten gekregen, maar meteen klinkt het *sed formosa* (maar bekoorlijk) vrolijk en opgewekt. Het binnenvragen door de koning in zijn kamer klinkt haast spannend en ook het *surge surge* (sta op) even verderop wordt levendig verbeeld. Een klein juweeltje, dit *Nigra sum*, prachtig gezongen door onze tenor Kevin Skelton.

NIGRA SUM

Nigra sum, sed formosa,
filia Jerusalem.
Ideo dilexit me rex
et introduxit me in cubiculum suum
et dixit mihi:
Surge, amica mea, et veni.
Iam hiems transiit,
imber abiit et recessit,
flores apparuerunt in terra nostra.
Tempus putationis advenit.

Mijn huid is donker, maar ik ben bekoorlijk,
Ik ben een dochter van Jeruzalem
daarom heeft de Koning behagen in mij
en brengt hij mij in zijn kamer.
En hij zei tot mij:
sta op, mijn vriendin en kom,
de winter is voorbij,
de slagregens zijn verdwenen
onze aarde is weer vol bloemen
het is tijd om bomen te snoeien.

De volgende psalm *Laudate pueri* (113) is geschreven voor acht zangstemmen. Monteverdi geeft aanwijzingen voor de begeleiding door het orgel, en bij het Margaretha Consort brengen we extra kleur en gelaagdheid door cello en contrabas toe te voegen (en ook af en toe weg te laten). Door deze rustige begeleiding komen de vele vocale hoogstandjes mooi tot hun recht.

Deze psalm is de eerste van het zogeheten 'Hallel', de lofpsalmen. Monteverdi gaat hierin mee en beeldt veel woorden zeer levendig uit, dat was immers de nieuwe stijl. Let bijvoorbeeld eens op *excelsus* (verheven) en *coelos* (de hemelen). Bij *suscitans* (oprichten) en *erigens* (verheffen) wordt het bijna opera; de armen (*pauperem*) komen er in een echt armzalige zetting achteraan. Het *Amen* wordt groots opgezet maar eindigt verstild, reeds anticiperend op het solomotet dat er achteraan komt.

ANTIFOON

Laeve eius sub capite meo
et dextera illius amplexabitur me

Mijn hoofd rust op zijn linkerarm,
met zijn rechterarm omhelst hij mij.

LAUDATE PUERI

Laudate pueri Dominum,
laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum ex hoc
nunc et usque in saeculum

A solis ortu usque ad occasum
laudabile nomen Domini

Excelsus super omnes gentes Dominus
et super coelos gloria eius.

Quis sicut Dominus Deus noster,
qui in altis habitat

et humilia respicit
in coelo et in terra?

Suscitans a terra inopem,
et de stercore erigens pauperem

Ut collocet eum cum principibus,
cum principibus populi sui

Qui habitare fecit sterilem in domo
matrem filiorum laetantem.

Loof, dienaren, de Heer
loof zijn naam.

Prijs de naam van de Heer
nu en tot in eeuwigheid

Van waar de zon opgaat en weer neerdaalt
overal op aarde wordt de naam van de Heer
geprezen

De Heer is verheven boven alle volken,
zijn heerlijkheid gaat boven de hemelen uit

Wie is als de Heer, onze God,
die daar boven woont

en de nederigen aanziet
Wie is als hij, in de hemel of op de aarde?

Hij richt uit het stof wie berooid is
en tilt de arme uit het slijk

en laat hem wonen bij de rijken
bij de edelen van zijn volk

Hij zal de onvruchtbare vrouw huisvesten
Als blijde moeder te midden van kinderen.

Gloria Patri et Filio
et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio et nunc et semper
et in saecula saeculorum.
Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin
En nu, en altijd tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

Ook de tekst van het nu volgende solomotet komt uit het Hooglied. Dat is een bundeltje liefdespoëzie waar je soms rode oortjes van krijgt. Ga het boekje maar eens lezen. De 17^e eeuwse interpretatie is trouwens dat het in deze poëzie gaat om God zelf, en hij prijst zijn bruid, dat is de gemeente.

Onze beide sopranen zingen dit motet en het is van ongekende schoonheid. De continuobegeleiding is met twee theorbes, en bij sommige gedeeltes, als de tekst er om vraagt, spelen de viola da gamba's, cello en contrabas de harmonieën. Dit maakt ook dit motet tot een klein juweel, waarin schoonheden als *suavis* (lief) en *decora* (bekoorlijk) optimaal worden verbeeld.

Ook hier weer veel tekstuitbeelding dus door Monteverdi. De mooie dingen, maar ook de minder mooie. Zo klinkt '*terribilis*' bijvoorbeeld beduidend minder liefallig. Bij *averte* (afwenden) springt hij ineens weg uit de toonsoort, en *avolare* (verwarren) gaat in snellere dreedeling.

PULCHRA ES

Pulchra es, amica mea,
suavis et decora filia Jerusalem.
Pulchra es, amica mea,
suavis et decora sicut Jerusalem.
terribilis ut castrorum acies ordinata.
Averte oculos tuos a me,
quia ipsi me avolare fecerunt.

Wat ben je mooi, mijn vriendin,
zoet en bekoorlijk, dochter van Jeruzalem,
Ja, je bent mooi, mijn vriendin,
lief en bekoorlijk als Jeruzalem,
schrikwekkend als een gerichte slagorde.
Wend je ogen van mij af,
want ze verwarren mij...

En dan komt de tekst *Nigra sum* nog een keertje terug in de korte antifoon op de volgende psalm. *Laetatus sum* is een zesstemmige zetting van psalm 122 met een uiterst vrolijk begin. Het “*Ik was verheugd*” wordt hier heel mooi in klank omgezet. Dit lopende basmotief (inderdaad, lopend, de tekst is immers ‘*Kom, laten wij gaan*’) komt enkele malen terug waarbij de prachtige kleur van de dulciaan alleen al voor grote blijdschap zorgt.

ANTIFOON

Nigra sum sed formosa
filia Hierusalem
ideo dilexit me rex
et introduxit me in cubiculum suum

LAETATUS SUM

Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi:
In domum Domini ibimus
Stantes erant pedes nostri
in atriis tuis Jerusalem

Jerusalem, quae aedificatur ut civitas
cuius participatio eius in idipsum

Illuc enim ascenderunt tribus
tribus Domini
testimonium Israel
ad confitendum nomini Domini

Quia illic sederunt sedes in iudicio
sedes super domum David

Donker ben ik van huid, maar bekoorlijk,
een dochter van Jeruzalem,
daarom heeft de koning behagen in mij
en brengt hij mij in zijn kamer.

Ik was verheugd toen men mij zei:
Laten we naar het huis van de Heer gaan
Onze voeten staan al
binnen de poorten van Jeruzalem!

Jeruzalem is een stad,
waarin alles aaneengesloten staat

Iedereen gaat er naar toe
alle stammen van de Heer
het is een getuigenis van Israël
om daar de naam van de Heer te loven

Want daar zetelt het recht
daar staat de troon van David

Rogate quae ad pacem sunt Jerusalem
et abundantia in diligentibus te

Fiat pax in virtute tua
et abundantia in turribus tuis

Propter fratres meos et proximos meos
Loquebar pacem de te

Propter domum Domini Dei nostri
quaesivi bona tibi

Gloria Patri et Filio
et Spiritui Sancto
Sicut erat in principio et nunc et semper
et in saecula saeculorum
Amen

Vraag om vrede voor Jeruzalem
Laat er rust zijn voor haar inwoners

Laat er vrede zijn binnen haar poorten
en rust in haar torens

Omwille van mijn familie vraag ik
vrede voor Jeruzalem!

Ik vraag heil over het huis
van de Heer, onze God

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin
En nu, en altijd tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

In het nu volgende derde solomotet worden twee engelen ten tonele gevoerd die samen in opperste harmonie de heiligheid van God bezingen. Ze imiteren elkaar, vullen elkaar aan en buitelen om elkaar heen. Bij *tres sunt* zijn er opeens ook drie tenoren. Een heel bijzonder moment vind ik altijd wanneer na de drieklank in *et hi tres* (en deze drie) de drie zangers versmelten tot één toon: *unum sunt*. Monteverdi schreef in dit motet alle versieringen tot in detail uit en daarmee is *Duo Seraphim* het meest virtueuze stuk van de hele Vespers.

DUO SERAPHIM

Duo Seraphim clamabant alter ad alterum:
Sanctus Dominus Deus Sabaoth
Plena est omnis terra gloria eius

Tres sunt qui testimonium dant in coelo:
Pater, Verbum et Spiritus Sanctus
Et hi tres unum sunt

Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
Plena est omnis terra gloria eius.

Twee serafijnen riepen elkaar toe:
Heilig is de Heer God Sabaoth
de hele aarde is vervuld van zijn heerlijkheid

Drie zijn er, die getuigen in de hemel:
de Vader, het Woord en de Heilige Geest
en deze drie zijn één

Heilig is de Heer God Sabaoth,
vervuld is de gehele aarde van zijn heerlijkheid.

Het *Nisi Dominus* dat nu volgt (Psalm 127) is een bedevaartslied. In de tijd van de Bijbel werden deze liederen onderweg gezongen, als de mensen uit heel het land voor het Pascha, Loofhuttenfeest of andere feesten (te voet) naar Jeruzalem reisden. Het waren liederen over verlossing, over vrede, over Jeruzalem, over de tempel en over bescherming en de zegen van de Heer. Lieder om elkaar op te beuren en moed toe te zingen.

De kernboodschap van deze psalm is dat een leven zonder God zinloos is. Om die boodschap te benadrukken schrijft Monteverdi deze tekst voor twee koren van elk 5 stemmen. Dat zou je 17^e eeuws stereo kunnen noemen, en in de enorme kathedralen van die tijd was er ook echt ruimte om vanaf twee kanten, of soms zelfs vanaf twee balkons, elkaar toe te zingen. De verbindende factor in het stuk is de oude, gregoriaanse psalmmelodie (cantus firmus) die je door het hele stuk heen hoort, in lange noten door de tenoren, versterkt door de trombones.

ANTIFOON

Iam hiems transiit, imber abiit et recessit
Surge, amica mea, et veni

NISI DOMINUS

Nisi Dominus aedificaverit domum
in vanum laboraverunt qui aedificant eam
Nisi Dominus custodierit civitatem
frustra vigilat qui custodit eam

Vanum est vobis ante lucem surgere
surgite postquam sederitis
qui manducatis panem doloris
Cum dederit dilectis suis somnum

Ecce hereditas Domini filii
merces, fructus ventris

Sicut sagittae in manu potentis
ita filii excussorum

Beatus vir qui implevit
desiderium suum ex ipsis
non confundetur
cum loquetur inimicis suis in porta

De winter is nu voorbij, de regen is weggetrokken
Sta op, vriendin, en kom

Als de Heer het huis niet bouwt
dan zwoegen de bouwers voor niets
Als de Heer de stad niet bewaakt
dan waakt ook de wachter tevergeefs

Het is tevergeefs als je vroeg opstaat
en laat naar bed gaat
en je aftobt voor je broodwinning:
God geeft het zijn beminden in slaap

Kinderen zijn een geschenk van de Heer:
een beloning van God

Als pijlen in de hand van een schutter
zo zijn kinderen uit je beste jaren.

Gelukkig ben je
als je veel van zulke pijlen hebt
je hoeft niet te vrezen,
als je vijanden ziet in de poort

Gloria Patri et Filio
et Spiritui Sancto
Sicut erat in principio et nunc et semper
et in saecula saeculorum
Amen

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin
En nu, en altijd, tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

Het vierde en laatste concertante motet van de Mariavespers staat op een vrije tekst. Gaat u daar maar even goed voor zitten. De tenor begint. Hij roept de hemel aan, want hij heeft een paar vragen. En warempel, hij krijgt zowaar ook antwoord: een tweede tenor zingt vanuit de "hemel" (ergens in de kerk) als een echo het laatste deel van het laatste woord. Maar het woord krijgt daarmee een nieuwe betekenis en is zo een antwoord op de gestelde vraag. Een heel vindingrijke constructie!

Maria kan hier ook als metafoor voor de kerk worden gezien. Wanneer de tenor tenslotte allen (omnes) oproept om Maria te volgen, geeft het voltallige koor daaraan gehoor en volgt een eindeloos omnes, dat een onoverzienbare schare volgelingen (sequamur) suggereert. Het afsluitende, in en in-tedere *Benedicta est* is welhaast het allermooiste moment in de Vespers ...

AUDI COELUM

Audi, coelum
verba mea
plena desiderio
et perfusa gaudio - **Audio**

Hoor, hemel,
hoor mijn woorden
mijn dringende vraag
doorstroomd van vreugde – **Ik luister**

Dic, quaeso, mihi:
Quae est ista,
quae consurgens ut aurora rutilat,
ut benedicam? – **Dicam**

Zeg mij, ik vraag u:
wie is het,
die met de zon opstaat
om te zegenen? - **Ik zal het je zeggen**

Dic nam, ista pulchra
ut luna electa
ut sol replet laetitia
terras, coelos, maria - **Maria**

Maria virgo illa dulcis
praedicata
de propheta Ezechiel
porta Orientalis – **Talis**

Illa sacra et felix porta,
per quam mors fuit expulsa,
introduxit autem vita – **Ita**

Quae semper tutum est medium
inter homines et Deum
pro culpis remedium - **Medium**

Omnes hanc ergo sequamur,
qua cum gratia mereamur
vitam aeternam.
Consequamur – **Sequamur**

Zeg me, wie is zij,
schitterend als de maan en de zon
die aarde, hemel
en zeeën verblijdt? – **Maria**

Dus Maria is die lieflijke maagd,
als de poort van het oosten,
voorzegd door de
profeet Ezechiel? - **Dat is ze**

Dus zij is de geheiligde
de gelukzalige poort
waardoor de dood werd verdreven
en het leven binnengehaald? – **Ja**

Is zij een middelaar van het goede
tussen God en mensen
als een hulp voor zondaars? - **Zij is middelaar**

Laten we dan allen haar volgen
want door genade
krijgen wij het eeuwige leven
Laten wij haar volgen! – **Ja, laten wij haar volgen**

Praestet nobis Deus
Pater hoc et Filius
et Mater, cuius nomen invocamus
dulce miseris solamen - **Amen!**

Benedicta es, virgo Maria,
in saeculorum saecula.

Zo ontvangen wij God
Vader en Zoon
en Moeder, wier naam wij aanroepen
tot troost voor de treurenden - **Amen!**

Gezegend ben je, Maagd Maria
Tot in alle eeuwigheid.

Alle vijf psalmen in deze bundel van Monteverdi zijn geschreven op basis van een gregoriaanse kernmelodie (cantus firmus), die duidelijk herkenbaar is als ze in lange noten wordt gezongen door een van de koorstemmen.

Ook *Lauda Jerusalem*, psalm 147, is tweekorig en het begint zó statig en vol vreugde: *Lauda, Lauda!!* Een majestueus begin dat weer helemaal op z'n Monteverdi's met de tekst is meegecomponeed. Een vol werk dat vlot doorloopt met weer die verbinding van de psalmmelodie door de tenoren, die hier overigens helemaal los staat van de dubbelkorigheid. In Venetië stonden die tenoren op een eigen balkon, wat moet dat een sensatie geweest zijn. Stereo van de beide koren en dan een full surround system met die tenorlijn van een derde balkon. Daar kan Sonos nog een puntje aan zuigen.

Dit is een staaltje van virtuoze polyfonie, gecomponeerd in de 'oude' stijl maar waar Monteverdi zo'n eigen twist aan weet te geven dat het als muziek in de oren klinkt.

ANTIFOON

Speciosa facta es et suavis
in deliciis tuis
Sancta Dei genitrix

Wat ben je mooi en lieflijk
in al je bekoorlijkheden
Heilige Moeder Gods.

LAUDA JERUSALEM

Lauda Jerusalem Dominum
lauda Deum tuum, Sion

Quoniam confortavit
seras portarum tuarum
benedixit filiis tuis in te

Qui posuit fines tuos pacem
et adipe frumenti satiat te

Qui emittit eloquium suum
terraevelociter currit sermo eius

Qui dat nivem sicut lanam
nebulam sicut cinerem spargit

Mittit cristallum suum sicut bucellas
ante faciem frigoris eius quis sustinebit?

Emittet verbum suum et liquefaciet ea:
flabit spiritus eius, et fluent aquae

Qui annuntiat verbum suum Jacob:
iustitias et iudicia sua Israel

Loof de Heer, Jeruzalem
loof je God, Sion

Want hij heeft de grendels
van je poorten versterkt
de mensen binnen je muren gezegend

Hij heeft vrede en veilige grenzen
en stilt je honger met voedzaam graan

Hij zendt zijn woorden naar de aarde
snel verspreiden zij zich

Hij geeft sneeuw als wol
rijp strooit hij uit als stof

Hij werpt hagel als brokken neer
wie zal zijn kou doorstaan?

Hij stuurt zijn woord en alles smelt
zijn adem blaast en de wateren stromen

Hij heeft zijn woord aan Jacob meegedeeld
zijn wet en zijn gebod voor Israel

Non fecit taliter omni nationi
et iudicia sua non manifestavit eis

Gloria Patri et Filio
et Spiritui Sancto
Sicut erat in principio
et nunc, et semper
et in saecula saeculorum
Amen

Met geen ander volk heeft zich zo verbonden
zijn openbaringen zijn voor anderen verborgen

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin
En nu, en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

PAUZE

Na de pauze klinkt er, voor we verder gaan met de Mariavespers, eerst een sonate van Monteverdi's voorganger Giovanni Gabrieli. Ook Giovanni en zijn oom Andrea Gabrieli zochten al langer naar alternatieven voor de polyfonie die de afgelopen honderdvijftig jaar de kerkmuziek had gedomineerd. Zij waren het die bijvoorbeeld de meerkorigheid hadden geïntroduceerd waar Monteverdi op voortborduurde. De Gabrieli's zetten zich ook in voor het gebruik van meer instrumentale muziek, waarbij naast strijkers ook blazers zoals cornetten en sackbuts (oude trombones) klonken.

Het nieuwe daaraan was dat met name Giovanni Gabrieli de instrumentale muziek even belangrijk liet zijn als de koormuziek, om een juiste, plechtige sfeer te scheppen. De *Canzoni*, waarin de instrumenten met eenzelfde gevoeligheid zijn behandeld als anders de menselijke stemmen, behoren dan ook tot Gabrieli's mooiste composities. U hoort vanavond de 'strijkers tegen de blazers', waarbij beide instrumentengroepen elkaar afwisselen of versterken.

SONATA

Canzon XIV – Giovanni Gabrieli

CAPITULUM

Ab initio et ante saecula creata sum
et usque ad futurum saeculum non desinam
Et in habitatione sancta coram ipso ministravi
Deo gratias

Van aanvang en voor alle eeuwen ben ik
voortgebracht
en ook in de komende eeuwen zal ik niet vergaan
in zijn heilige woning verrichtte ik mijn dienst voor
zijn aanschijn
Dank aan God

In een vesperdienst werd naast de psalmen vaak ook een Hymne gezongen. Monteverdi gebruikt voor het Maria-feest in zijn bundel de middeleeuwse Mariahymne *Ave maris stella*. De oude melodie klinkt zeven keer, eerst in een achtstemmige zetting in een statige vierkwartsmaat. De coupletten die daarna volgen worden steeds door andere zangers gezongen, vierstemmig of helemaal solo. De melodie is eenvoudig, mooi en zonder opsmuk.

Het laatste couplet is dan weer achtstemmig en wordt afgesloten met een Amen.

Tussen de verzen spelen diverse instrumentgroepen een vijfstemmig dansant ritomello dat melodisch losstaat van het gezang maar dat op de een of andere manier uiterst spitsvondig complementair is.

AVE MARIS STELLA

Ave Maris stella
Dei Mater alma
atque semper Virgo
felix coeli porta

Gegroet, sterre der Zee
milde Moeder Gods
eeuwig Maagd
gezegende poort des hemels

Sumens illud Ave
Gabrielis ore
funda nos in pace
mutans evae nomen

Solve vincla reis
mala nostra pelle
bona cuncta posce
profer lumen caecis,

Monstra te esse matrem
sumat per te preces
qui pro nobis natus
tulit esse tuus.

Virgo singularis
inter omnes mitis
nos culpis solutos
mites fac et castos.

Vitam praesta puram
iter para tutum,
ut videntes Jesum
semper collaetemur.

jij aanvaardde het „Ave“
uit Gabriels mond
dat bevestigt ons in vrede,
de naam „Eva“ omkerend

Verbreek de boeien van de zondaars
schenk licht aan de blinden
verdrijf onze gebreken
en verwerf ons alle goeds

Wees een moeder voor ons,
Zodat hij die voor ons
die uit jou geboren is
onze gebeden aanvaardt

uitverkoren maagd
zachtmoedig boven allen
maak ons van zonden vrij
zachtmoedig en rein.

Maak ons leven zuiver
bereid ons een veilige weg,
opdat wij, als we Jezus zien
ons altijd zullen verheugen

Sit laus Deo Patri,
summo Christo decus
Spiritui Sancto,
tribus honor unus
AMEN

Lof zij God de Vader,
eer voor Christus
en de Heilige Geest
gedrieën één in waardigheid
AMEN

Voor het *Magnificat* mag u ook best even goed gaan zitten. Het *Magnificat* is de lofzang van Maria zoals die staat opgetekend in het evangelie naar Lucas. Woorden dus van Maria zelf! Heel veel componisten hebben deze woorden op muziek gezet, maar dit feestelijke, zevenstemmige, geïnstrumenteerde *Magnificat* is wel een van de prachtigste!

Monteverdi combineert ook hier weer verschillende stijlen. Door het hele stuk heen klinkt de oude gregoriaanse melodie in lange noten en de andere stemmen en instrumenten versieren deze melodieën zeer kleurrijk met allemaal verschillende technieken, stijlen en structuren.

Er zijn twaalf verzen in het *Magnificat* (inclusief de afsluitende doxologie) en die zijn allemaal anders. Eigenlijk zijn het twaalf verschillende korte composities, bijeengehouden door die voortdurende en onverstoorbaar doorgaande psalmmelodie.

ANTIFOON

Beatam me dicent omnes generationes
quia ancillam humilem respexit Deus

Alle geslachten prijzen mij gelukkig
want God heeft zijn nederige dienstmaagd
aangezien

MAGNIFICAT

Magnificat anima mea Dominum

Et exultavit spiritus meus
in Deo salutari meo

Quia respexit humilitatem
ancillae suae
ecce enim ex hoc beatam me dicent
omnes generationes

Quia fecit mihi magna, qui potens est
et sanctum nomen eius

Et misericordia eius
a progenie in progenies
timentibus eum..

Fecit potentiam in brachio suo:
dispersit superbos mente cordis sui..

Deposuit potentes de sede:
et exultavit humiles..

Esurientes implevit bonis
et divites dimisit inanes

Mijn ziel prijst de Heer

En mijn geest heeft zich verheugd
over God mijn Heiland

Want hij heeft omgezien naar de
nederigheid van zijn dienstmaagd
en voortaan zullen alle generaties
mij gelukkig prijzen

Hij heeft grote dingen voor mij gedaan
de machtige, zijn naam is heilig

En zijn barmhartigheid
is van geslacht tot geslacht
voor degenen die hem vrezen

Hij heeft macht uitgeoefend met zijn arm
de hooghartigen heeft hij verstrooid

Heersers heeft hij van de troon verstoten
en eenvoudigen verhoogd

Hongerigen heeft hij van het goede voorzien
en rijken met lege handen weggestuurd

Suscepit Israel puerum suum
recordatus misericordiae suae

Israel, zijn knecht, heeft hij gesteund
indachtig zijn barmhartigheid

Sicut locutus est ad patres nostros
Abraham et semini eius in saecula

Zoals hij heeft gesproken tot onze vaders
Abraham en zijn nageslacht in eeuwigheid

Gloria Patri, et Filio
et Spiritui Sancto

Eer aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest

Sicut erat in principio
et nunc, et semper, et in saecula saeculorum.
Amen

Zoals het was in het begin
En nu, en altijd tot in de eeuwen der eeuwen
Amen

De *Sonata sopra Sancta Maria*, waar we dit concert mee afsluiten, heeft een geheel ander karakter dan de ander stukken. Het is aan de ene kant een litanie voor Maria en haar wordt onophoudelijk gevraagd voor ons te bidden. Maar eigenlijk is dit vooral een feestelijk, instrumentaal stuk met veel afwisseling en virtuoze passages. En boven dit instrumentale spektakel klinkt de tekst "*Sancta Maria, ora pro nobis*" als cantus firmus. Deze bede aan Maria wordt steeds herhaald, maar steeds nét ietsje anders, op onvoorspelbare momenten en met verschillende ritmes, onderbrekingen en accentverschuivingen.

Na dit ongewone einde (vaak eindigen de Vespers met het *Magnificat*) sluiten we heel ingetogen af met een (Gregoriaans) gebed en dan de wegzending en de zegen. Zoals het in vroeger dagen ging, helemaal in 17^e eeuwse stijl dus.

SONATA SOPRA SANCTA MARIA

Sancta Maria, ora pro nobis

ORATIO

Dominus vobiscum

Et cum spiritu tuo

Oremus:

Concede nos famulos tuos, quaesumus Domine

Deus

perpetua mentis et corporis sanitate gaudere

et gloriosa beatae Mariae semper virginis

intercessione

a praesenti liberari tristitia

et aeterna perfrui laetitia

Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum

qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sanctus

Deus per omnia saecula saeculorum

Amen

Heilige Maria, bid voor ons

De Heer zij met u

En met uw geest

Laat ons bidden:

Heer God, geef ons, uw dienaren

een voortdurende gezondheid van lichaam en geest

mogen wij door de verheven voorspraak van de heilige Maria, de eeuwige maagd

verlost worden van onze huidige droefheid

en de eeuwige vreugde genieten

door onze Heer, Jezus Christus, uw Zoon

die met U leeft en heerst in de eenheid van de

Heilige Geest

God door de eeuwen der eeuwen

Amen

BENEDICTIO

Benedicamus Domino

Deo gratias

Divinum auxilium maneat semper nobiscum

Amen

Laten wij de Heer prijzen

Gode zij dank

Moge de goddelijke hulp altijd bij ons blijven.

Amen

Neemt u na het einde vooral even de tijd om het laatste AMEN helemaal te laten uitsterven, maar dan is vanzelfsprekend een hartelijk applaus welkom, als dank en waardering voor de uitvoerenden.

KOMENDE PROGRAMMA'S

VINNIE

De kleurrijke voorstelling *Vinnie* speelt op een zolder in Drenthe, waar we in een handomdraai een heel nieuw universum creëren. Vinnie gaat samen met zijn vrienden de gitaar, de cello en het slagwerk op zoek naar creatieve manieren om met oude pijn en nieuwe tegenslagen om te gaan. *Vinnie* is een ode aan de verbeelding en gaat over alles wat je wint als je je verlies onder ogen durft te komen. Naast 32 besloten schoolvoorstellingen zijn er vier vrije voorstellingen. Geschikt voor jongeren van 9-99 jaar.

31 oktober - 2 november 2024 – Coevorden

A GERMAN CHRISTMAS

Na het grote succes van *A German Passion* toert het Margaretha Consort in december 2024 door het land met vier uitvoeringen van *A German Christmas*, een gevarieerde muzikale reis door Duitsland met werken voor de adventstijd en kerst. Bekende liederen als “*In dulci Jubilo*” en “*Nun komm der Heiden Heiland*” worden afgewisseld met onbekendere muziek uit de vroege 17^e eeuw. Muziek van Praetorius, Schütz, Tunder e.a.

19-22 december 2024 – Den Haag, Havelte, Vries en Deventer

KERSTNACHT IN DEVENTER

Op de avond voor kerst klinkt in een sfeervol verlichte Bergkerk in Deventer o.a. de *Messe de Minuit* van Marc Antoine Charpentier. Het Margaretha Consort speelt samen met het Deventer Vocaal Ensemble onder leiding van Elske te Lindert.

24 december 2024 – Deventer

**INFORMATIE EN KAARTEN:
WWW.MARGARETHACONSORT.NL
OF SCAN DE QR CODE**

NIEUWSBRIEF

Ontvangt u nog geen nieuwsbrief van het Margaretha Consort? Schrijf u dan in door een mailtje te sturen naar maritbroekroelofs@margarethaconsort.nl om van al onze concerten en ander nieuws op de hoogte te blijven. Of stuur ons een berichtje via de contactpagina van www.margarethaconsort.nl

VRIEND WORDEN?

Het Margaretha Consort vraagt u ten dans!

Word vriend van het ensemble en maak daarbij uw keuze uit vier barokdansen. Gaat u voor een bedaarde Allemande, kiest u voor de iets uitbundiger Gavotte of wordt het de opzwepende Chavonne? Of doet u echt eens gek met La Follia ...? Als u vriend wordt, ontvangt u als welkomstgeschenk onze cd Sweet Quarantine. Ga naar onze website www.margarethaconsort.nl, klik op de dans van uw keuze en word vriend. Of regel het nog sneller via de QR code.

ALLEMANDE

€ 35,00 per jaar

10% korting op 2 concert-
kaartjes per keer

GAVOTTE

€ 50,00 per jaar

10% korting op 4 concert-
kaartjes per keer

CHACONNE

€ 100,00 per jaar

10% korting op alle
concertkaartjes
Gereserveerde plaatsen

LA FOLLIA

€ 150,00 per jaar

20% korting op alle
concertkaartjes
Gereserveerde plaatsen

DIT CONCERT WERD MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR:

Gemeente
Coevorden

ST. ANTHONY
GASTHUIS

Zwolle

provincie Drenthe

BERINGER
HAZEWINKEL

LAMMERT KOOPMANS STICHTING

Visscher Landelijk Gebied
Partner in samenwerken

***Cultuurbeoefening is een manier om de samenleving weer
in contact met zichzelf te brengen.***

Margaretha Consort
oude muziek voor *nu*

teksten en vertalingen

Marit Broekroelofs, Frans Kristensen

vormgeving

Janneke van der Woude

druk

Reprocentrum Greijdanus

www.margarethaconsort.nl

Mei 2024